

HEEFT DE CRISIS HET DRAAGVLAK VAN ONTWIKKELINGS- SAMENWERKING ONDERMIJND?

**Tom De Bruyn
en Ignace Pollet**

MO* PAPER

nummer 49 – december 2010

www.mo.be

MO*papers is een serie analyses die uitgegeven wordt door Wereldmediahuis vzw. Elke paper brengt fundamentele informatie over een tendens die de globaliserende wereld bepaalt. MO*papers worden toegankelijk en diepgaand uitgewerkt.

MO*papers worden niet in gedrukte vorm verspreid. Ze zijn gratis downloadbaar op www.mo.be. Bij het verschijnen van een nieuwe paper wordt een korte aankondiging gestuurd naar iedereen die zijn of haar e-mailadres bezorgt aan mopaper@mo.be (onderwerp: alert)

Tom De Bruyn en **Ignace Pollet** zijn lid van de onderzoeksgroep Ontwikkelingsamenwerking van het Instituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA) van de KU Leuven. Ze zijn betrokken bij het door DGOS en VLIR-UOS gefinancierde onderzoeksplatform Draagvlak voor Ontwikkelingssamenwerking PULSE. In 2004 en 2007 bracht Ignace Pollet in opdracht van 11.11.11 al het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking in kaart. Tom De Bruyn publiceerde verscheidene onderzoeken over de vierde pijler van ontwikkelingssamenwerking in Wallonië en Brussel (in opdracht van Volens) en Vlaanderen (in opdracht van VAIS, het Vlaams Agentschap Internationale Samenwerking). Een volledige lijst van hun publicaties is te vinden op www.hiva.be.

Redactieraad MO*papers: Saartje Boutsen (Vredeseilanden), Ann Cassiman (Departement Sociale en Culturele Antropologie, KU Leuven), Ludo De Brabander (Vrede), Ann De Jonghe (Wereldsolidariteit), Lieve De Meyer (eindredactie), Rudy De Meyer (11.11.11), Gie Goris (MO*), Nathalie Holvoet (Instituut voor Ontwikkelingsbeleid en -beheer Universiteit Antwerpen), Huib Huyse (HIVA KULeuven), Gijs Justaert (Wereldsolidariteit), Els Keytsman (Vluchtelingenwerk Vlaanderen), Hans Van de Water (VLIR-UOS), Didier Verbruggen (IPIS), Françoise Vermeersch (ABVV), Emiel Vervliet (hoofdredacteur MO*-papers), Koen Vlassenroot (UGent).

Informatie: mopaper@mo.be of MO*paper, Vlasfabriekstraat 11, 1060 Brussel

Suggesties: emiel.vervliet@mo.be

Wereldmediahuis is ook uitgever van het maandblad MO* en van de mondiale nieuwssite www.MO.be (i.s.m. het nieuwsagentschap IPS-Vlaanderen).

Overname van de teksten is toegestaan mits toestemming van auteur en uitgever.

[inleiding]

Hoewel er tekenen zijn dat de wereldeconomie opveert na de nu al twee jaar durende financiële en economische crisis, voelen de laagste-inkomenslanden nog altijd hevig de negatieve gevolgen van de recessie. De Wereldbank verwacht dat een aanhoudende crisis zal leiden tot het overlijden van 1,4 tot 2,8 miljoen kinderen tegen 2015 – dat zijn twee – tot vierhonderdduizend sterfgevallen van kinderen per jaar. Meer dan één miljard mensen zou dit jaar chronisch honger lijden en dit zou de inspanningen tegen ondervoeding van de laatste jaren teniet doen. Tegen eind 2010 zullen er 90 miljoen mensen meer in extreme armoede leven (met een inkomen van minder dan 1,25 dollar per dag). De budgetten van arme landen voor sectoren als onderwijs, gezondheidszorg, infrastructuur en sociale zekerheid verminderen met meer dan 11 miljard dollar. Ten gevolge van de vertraagde wereldhandel zal de export vanuit de armste landen met 5 tot 10% afnemen en ook andere inkomensbronnen, zoals toerisme en buitenlandse investeringen, zullen achteruitgaan. De Wereldbank en andere internationale instellingen pleiten er dan ook voor om de armste landen niet aan hun lot over te laten, maar hen net in deze tijden bij te staan met financiële en andere hulp.

Het is evenwel de vraag of de nationale overheden gevolg zullen geven aan deze oproep, aangezien de crisis ook de geïndustrialiseerde landen in hun portemonnee treft. En wat gebeurt er met de particuliere giften? Ruimer gezien vragen we ons af in welke mate de crisis de kijk van de bevolking op ontwikkelingssamenwerking heeft beïnvloed en welke gevolgen dit heeft op de solidariteit met het Zuiden. Deze vragen vormden het onderwerp van een presentatie voor de startdag van PULSE, het Onderzoekspatform voor draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking, op 27 november 2009. PULSE is een samenwerkingsverband tussen verschillende wetenschappelijke instellingen van de universiteiten van Leuven, Brussel (VUB) en Luik in België en CIDIN (*Centre for International Development Issues* van de Radboud Universiteit in Nijmegen) in Nederland. PULSE wordt gefinancierd door DGOS en VLIR-UOS.

PULSE tracht gedurende vier jaar het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking bij de Belgische bevolking evenals de bestaande initiatieven in kaart te brengen. Daarnaast onderzoekt PULSE methodieken om de doeltreffendheid van draagvlakinterventies te meten en ook de rol van de media en nieuwe digitale communicatiestrategieën bij de versterking van het draagvlak. Meer informatie is te vinden op de website van het platform: www.pulse-oplatform.com. Dit artikel is een aangepaste en geactualiseerde versie van de presentatie voor de startdag van 2009. Het geeft een stand van zaken van het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking in België en gaat na welke invloed de crisis heeft op dit draagvlak

WAT IS HET DRAAGVLAK VOOR ONTWIKKELINGSSAMENWERKING?

Draagvlak is een term die in de ontwikkelingswereld al heel wat discussie heeft opgeleverd. Vaak wordt de door de Leuvense hoogleraar Patrick Develtere gelanceerde definitie gehanteerd: Draagvlak is een ‘al dan niet door kennis gedragen houding en actie ten aanzien van een bepaald onderwerp.’ De verhouding tussen kennis, houding en gedrag is echter onderwerp van debat.

In de praktijk wordt draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking vaak geïnterpreteerd als de steun en het engagement voor het beleid en de inspanningen van enkele spelers binnen de nationale en internationale overheden en de ngo-wereld. Met andere woorden: hoe staat ‘men’ tegenover een bepaald beleid en wenst ‘men’ middelen te besteden aan de uitvoering van dat beleid? Om de verandering in draagvlak te meten, onderzoeken we of mensen minder of meer geneigd zijn om dat beleid met middelen (geld, tijd, arbeid, ...) te ondersteunen. Hierbij mogen we niet vergeten dat ‘beleid’ misschien een verkeerd gekozen term is. Vrij weinig mensen kennen de exacte inhoud van het beleid van deze of gene speler binnen de ontwikkelingswereld. Het is dan ook beter om te zeggen dat we veeleer zoeken naar de grootte en vorm van het draagvlak voor wat men denkt dat een bepaalde actor doet, wil doen of verdedigt, dan voor een eigenlijke beleidsmaatregel.

Volledigheidshalve dienen we te vermelden dat er naast deze interpretatie (enkel kijken naar de eventuele steun voor een – gepercipieerd – beleid) ook een bredere benadering bestaat. Die benadering stelt dat draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking verwijst naar het al dan niet bewust zijn van de ontwikkelingsproblematiek en de Noord-Zuidverhoudingen en het hebben van een eigen geïnformeerde en beargumenteerde mening over de mogelijke oorzaken en oplossingen van die problemen. Die interpretatie van draagvlak leunt aan bij ontwikkelingseducatie of opvoeding tot wereldburgerschap. Indien het beleid van een bepaalde beleidsactor of ngo weinig middelen krijgt, betekent dat in deze interpretatie niet noodzakelijk dat er geen draagvlak voor is. Een goed geïnformeerd persoon kan immers beslissen dat de aangeboden oplossing geen zoden aan de dijk brengt. Dat betekent dus dat er in dit geval wel een draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking bestaat, maar geen draagvlak voor die actor of het beleid van die actor.

De discussie over draagvlak wordt verder bemoeilijkt door het gebrek aan equivalente termen in andere talen. In het Engels spreekt men bijvoorbeeld over *global learning of development education and awareness raising*, wat eerder verwant is aan de tweede benadering van draagvlak, terwijl de eerste interpretatie soms wordt vertaald als *public support*. In dit artikel beperken we ons tot de eerste benadering en gaan we na hoe de kennis over, de houding en het gedrag ten aanzien van het beleid inzake ontwikkelingssamenwerking en ten overstaan van solidariteit met het Zuiden al dan niet zijn gewijzigd.

Gegevensverzameling

Dit artikel is gebaseerd op het weinige onderzoek dat expliciet het verband heeft onderzocht tussen de crisis en het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking of een bepaald beleid. Voor de presentatie van eind 2009 was de belangrijkste bron van informatie de speciale Eurobarometer *Development Aid in Times of Economic Turmoil* van oktober 2009. Die gebruikt gegevens uit een enquête uitgevoerd van mei tot juni 2009 in alle landen van de EU. Daarnaast hebben we via het onderzoeksbureau iVOX in oktober 2009 zelf twee specifieke vragen gesteld aan duizend Belgen.

Voor dit artikel hebben we de presentatie aangevuld met nieuwe studies uit 2010. Alhoewel die niet altijd ingaan op de crisis, geven ze wel een stand van zaken van het draagvlak in België en Europa. Voor Europa gaat het om de speciale Eurobarometer nr. 352 *Europeans, development aid and the Millennium Development Goals* van september 2010 (met informatie uit juni 2010) en voor België is dat de door PULSE gepubliceerde en Ignace Pollet uitgevoerde *Algemene barometer draagvlak ontwikkelingssamenwerking*, die de resultaten weergeeft van een internet- en telefonische bevraging bij 1.500 Belgen in januari 2010.

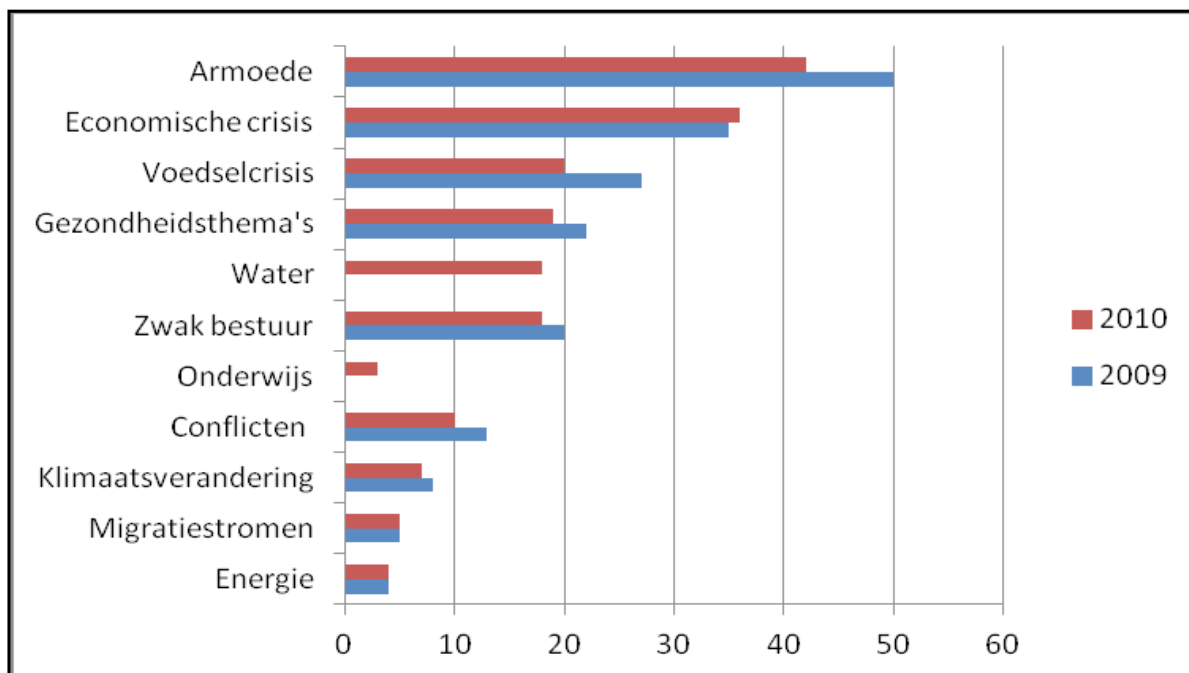
KENNIS OVER ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Een theorie in het draagvlakonderzoek zegt dat mensen hun houding en gedrag aanpassen wanneer ze meer over een bepaald onderwerp weten. Als je meer weet over een probleem, de oorzaken en mogelijke oplossingen, ben je meer geneigd om daadwerkelijk tot actie over te gaan, zo luidt de onderliggende hypothese. Op welke manier meer kennis over een bepaald onderwerp in werkelijkheid de houding en het gedrag van een persoon beïnvloedt, is echter nog een open vraag. Zo kan het zijn dat meer inzicht in de complexiteit van de Noord-Zuidverhoudingen mensen net kan ontmoedigen om iets te ondernemen.

Van belang voor dit artikel is de vraag of mensen weet hebben van de effecten van de crisis op de ontwikkelingslanden. De Eurobarometer uit 2009 verschaft ons informatie om die vraag te beantwoorden. De voorbije jaren hebben de media uitvoerig aandacht besteed aan de gevolgen van de crisis voor België, Europa en de wereld. Er waren wel enkele specifieke bijdragen over de effecten van de crisis voor de ontwikkelingslanden of die effecten kwamen aan bod als het ging over de globale wereldeconomie, maar die aandacht was toch veel beperkter. Toch blijkt uit de Europese bevraging dat de mensen de ernst van de crisis voor de ontwikkelingslanden erkennen. Gevraagd naar de twee grootste huidige uitdagingen voor de ontwikkelingslanden, verwees de helft van de respondenten in 2009 naar 'armoede' (zie Figuur 1). Ook bij een vorige bevraging uit 2007 kwam dit thema sterk naar voor. Een verschil met de periode voor de crisis is het belang dat aan de economische crisis zelf wordt gegeven. Maar liefst een derde van de bevrageden identificeert dit als een grote uitdaging. Daarnaast werd ook de voedselcrisis, die op het moment van de bevraging aandacht kreeg in de media, vaak aangehaald. Ook in 2010 prijken armoede en de economische crisis bovenaan het lijstje.

De Belg volgt in grote lijnen het Europees gemiddelde: armoede is volgens hem op dit ogenblik veruit het grootste structurele probleem voor de ontwikkelingslanden, maar het belang van de crisis wordt benadrukt. Jammer genoeg peilde de enquête niet naar wat volgens de bevolking de concrete gevolgen zijn van de crisis voor de ontwikkelingslanden. Pollet peilde ook in 2010 naar de prioriteit die de bevolking geeft aan de armoede in de Derde Wereld, in vergelijking met drie andere maatschappelijke problemen. Werkloosheid krijgt daarbij een hogere prioriteit, maar criminaliteit en het mobiliteitsprobleem scoren (veel) lager.

Figuur 1 - De grootste huidige uitdagingen voor de ontwikkelingslanden volgens de inwoners van de EU

Bron: European Commission 2009, p. 5 & TNS Opinion & Social 2010, p. 25 (Noot: 'onderwijs' en 'water' waren enkel keuzemogelijkheden in 2010)

Het beleid om deze uitdagingen het hoofd te bieden is heel wat minder bekend. 24% van de Europeanen heeft al eens gehoord van de Millenniumdoelstellingen voor Ontwikkeling (Millennium Development Goals – MDG), maar slechts 5% weet wat ze betekenen. Toch betekent dit een stijging ten opzichte van de bevestigingen in 2004 en 2007, toen bij respectievelijk 12 en 18% van de respondenten een belletje ging rinkelen bij het horen van de term. We weten jammer genoeg niet of de crisis een rol heeft gespeeld in de hogere bekendheid van dit beleid, noch of de crisis zelf aanleiding heeft gegeven tot een beter begrip van de Noord-Zuidverhoudingen.

Wellicht zal eerder het nationale bewustmakingsbeleid een effect hebben. In de landen die het grootste aandeel van hun Bruto Nationaal Inkomen aan ontwikkelingshulp besteden, is de kennis het grootst. In Nederland heeft bijna tweede derde van de burgers al eens gehoord van de MDG's en 17% zegt te weten wat de term betekent. In België doen de MDG's bij 28% een belletje rinkelen – dat is wel hoger dan het Europese gemiddelde. Het aantal mensen dat aangeeft de betekenis van de MDG's te kennen bedroeg 7% volgens de Eurobarometer (2009) en bijna 9% volgens Pollet (in de bevestiging van 2010). Maar slechts 2,6 procent kon in de bevestiging van Pollet inderdaad twee of meer MDG's opnoemen.

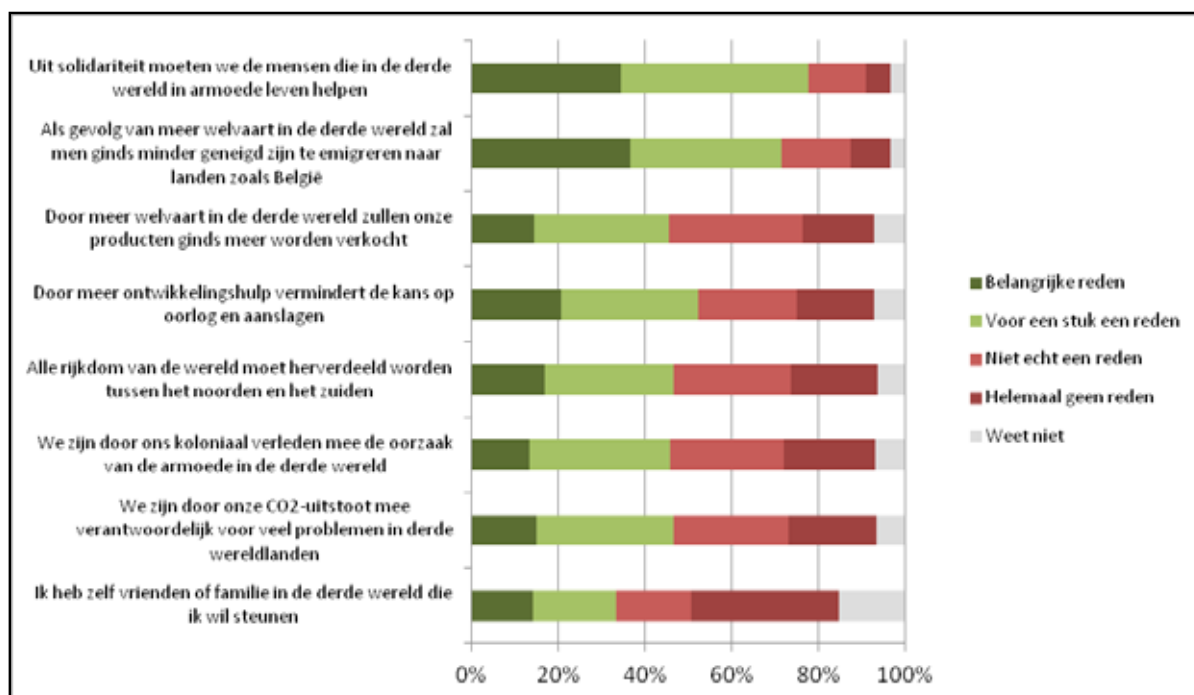
Hoewel het beleid niet echt bekend is, tonen de Europeanen wel veel interesse in de ontwikkelingsproblematiek. Zowat één op vier vindt dat de media er meer aandacht aan moeten besteden, terwijl maar 8% vindt dat de mensen al overladen worden met nieuws. In België is een derde te winnen voor meer informatie, iets meer dan de helft vindt dat de media net voldoende prioriteit geven aan dit thema. Volgens de bevestiging van Pollet (2010) zijn de belangrijkste informatiebronnen de televisie (genoemd door 86% van de ondervraagden), de krant (66%) en het internet (46%).

DE HOUDING TEGENOVER ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Een tweede element binnen het draagvlakonderzoek is de houding ten opzichte van ontwikkelingssamenwerking. In dit kader moeten we natuurlijk weten wat we onder ontwikkelingssamenwerking verstaan. Want tien verschillende personen zullen wellicht tien verschillende visies of definities geven. Met andere woorden, het zou beter zijn deze vraag te herformuleren als 'Hoe staan de mensen en tegenover visie, aanpak of beleid X van ontwikkelingssamenwerking?' X moet dan natuurlijk gedefinieerd worden.

Uit de Eurobarometer leren we dat de Europeanen zeer positief staan tegenover ontwikkelingssamenwerking als die begrepen wordt als 'hulp bieden aan mensen in ontwikkelingslanden'. Zowat negen op tien respondenten vinden dit belangrijk, in België acht op tien. Op het eerste gezicht heeft de crisis die houding niet veranderd. De auteurs van de Eurobarometer uit 2009 opperden nochtans de verwachting dat mensen ten gevolge van de crisis in eigen land minder geneigd zouden zijn om prioriteit te geven aan hulp voor verder weg gelegen gebieden. Die stelling wordt wel gestaafd wanneer we kijken naar de evolutie in het aandeel van de mensen die het bieden van hulp *zeer* belangrijk vinden. Dat cijfer is op vijf jaar tijd gedaald van 53 tot 39% en in bepaalde bekende donorlanden (zoals Nederland en Zweden) is de daling nog veel meer uitgesproken. Uit een grondiger analyse van de gegevens concluderen de auteurs verder dat vooral de Europeanen die het minste risico lopen om geconfronteerd te worden met de negatieve gevolgen van de globalisering (zoals hoogopgeleiden), het meest welwillend staan tegenover ontwikkelingshulp.

Figuur 1 - Motieven voor ontwikkelingssamenwerking

Bron: Pollet, Algemene barometer draagvlak ontwikkelingssamenwerking, p. 21

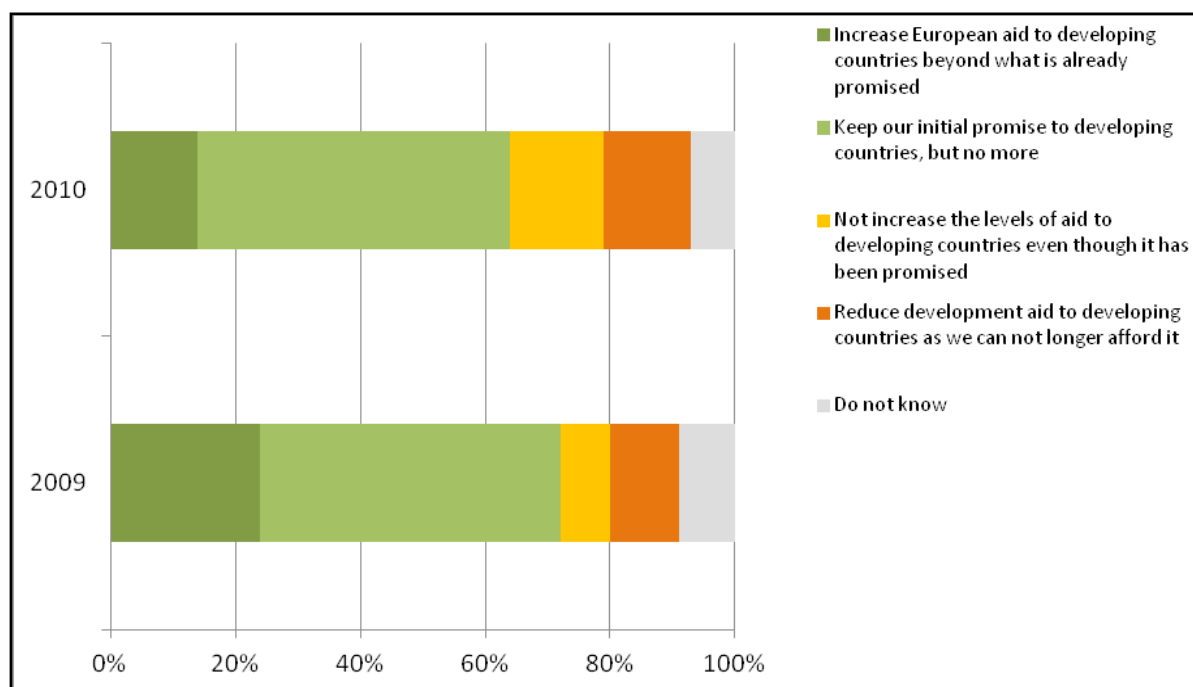
Figuur 2 toont om welke redenen de bevolking vindt dat ontwikkelingssamenwerking nodig is. De onderzoeker legde een aantal mogelijke motieven voor en de respondent moest aangeven of hij of zij dit een belangrijke reden vond of niet. Naast solidariteit blijken ook het schuldgevoel (de vijfde, zesde en zevende stelling in de lijst) en meer instrumentele redenen (ontwikkelingshulp geven om de migratie te doen dalen, oorlogen af te wenden of onze productie te stimuleren) belangrijke motieven te zijn.

Ondanks de erkenning van het belang van ontwikkelingshulp vond in 2009 slechts 30% dat de EU daar meer aan zou moeten besteden, 36% vond dat het budget op dit ogenblik hoog genoeg is. Een kleine minderheid van 7% wilde het budget zien dalen. Het hoge aandeel van onbeslisten voor deze vraag, wijst er wellicht op dat veel mensen niet weten hoeveel de EU besteedt aan ontwikkelingshulp. In België is zelfs iets meer dan de helft het eens met het huidige Europese budget voor ontwikkelingshulp, 30% vindt het te laag en 10% te hoog.

De enige vraag in de Eurobarometer die een expliciet verband legt met de economische crisis, bevestigt de bovenstaande informatie. De onderzoekers vroegen de respondenten welke van de volgende uitdrukkingen het beste hun eigen opinie weergaf, gegeven de huidige economische situatie (zie Figuur 3). Een jaar later blijkt dat de groep van mensen die weigerachtig staan tegenover meer hulp, nog is toegenomen, zoals Figuur 2 aantoont.

Vooraf in landen die te kampen hebben met de negatieve gevolgen van de crisis, is de wens om de ontwikkelingshulp te verlagen, het grootst. In Bulgarije, Letland en Litouwen vindt ongeveer een vijfde dat de hulp moet verminderen. De eveneens zwaar getroffen landen Ierland en Estland, waar de helft van de bevolking het EU-ontwikkelingsbeleid steunt, zijn dan weer uitzonderingen op deze regel. België volgt ongeveer het Europese gemiddelde.

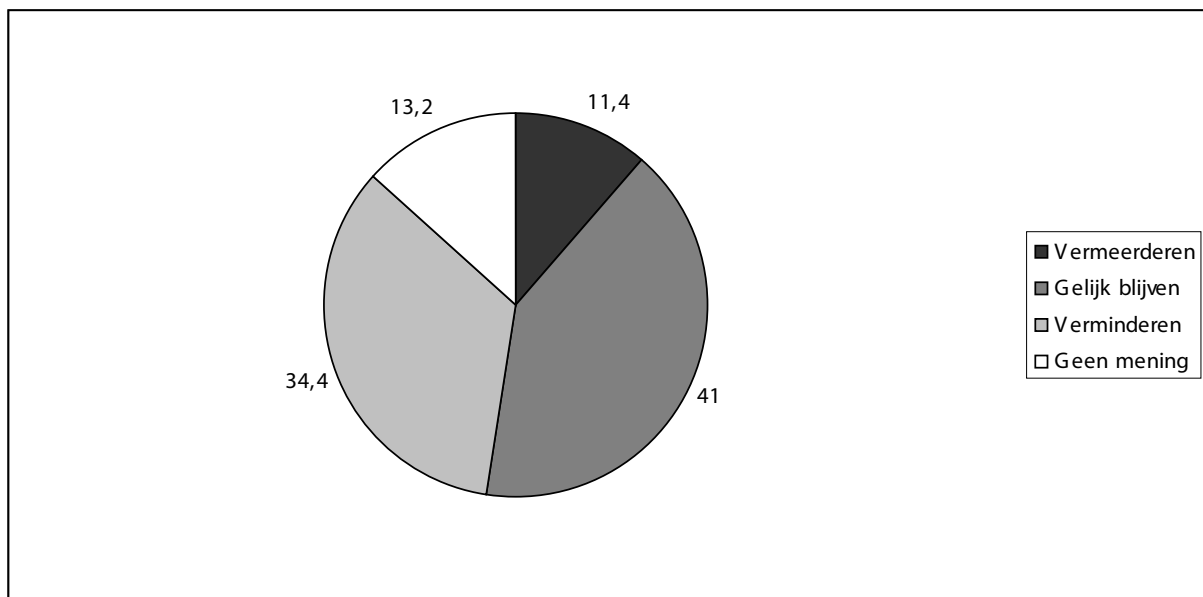
Figuur 2 - Antwoorden van inwoners van de EU op de vraag: 'Welke van de volgende uitdrukkingen geeft het best uw mening weer, gezien de huidige economische situatie?'

Bron: European Commission 2009, p. 25 en TNS Opinion & Social 2010, p. 31

Uit onze eigen bevraging van duizend Belgen in 2009 blijkt echter dat de crisis het enthousiasme voor Belgische ontwikkelingshulp sterk fnuikt. In tegenstelling tot de resultaten van de Eurobarometer wil slechts 11% het overheidsbudget voor ontwikkelingssamenwerking verhogen. Meer dan een derde verkiest een verlaging van het budget (zie Figuur 3). Waarom die resultaten afwijken van die van de Eurobarometer is voer voor hypothesen. Afgezien van de verschillende bevragingmethoden bij de beide steekproeven, zou een mogelijke verklaring kunnen zijn dat de Belg ontwikkelingshulp veeleer een prioriteit vindt voor Europa dan voor de Belgische overheid en bijgevolg meent dat die hulp maar op Europees niveau moet behandeld worden. Een andere en ons inziens meer plausibele verklaring is het tijdstip van de bevraging. De Eurobarometerenquête vond plaats in mei en juni 2009, die van ons vond vijf maanden later plaats. In de zomer en vooral de herfst van 2009 meldden de media alsmaar meer onheilspellende berichten over de effecten van de crisis voor de werkgelegenheid in ons land. Dit slechte nieuws zou volgens deze argumentatie aanleiding geven tot de wens om eerst te investeren in de eigen economie en maatschappij vooraleer hulp te bieden aan de ontwikkelingslanden.

Figuur 3 – ‘Vindt u dat het Belgische overheidsbudget voor ontwikkelingssamenwerking ten gevolge van de economische en financiële crisis moet vermeerderen, verminderen of gelijk blijven?’ in % ten opzichte van een totaal van 1000 Belgen

Tabel 1 toont de verschillen in antwoorden volgens een aantal sociaaldemografische kenmerken. Wat opvalt, is dat aanzienlijk meer Nederlandstaligen dan Franstaligen voorstander zijn van een vermindering van het overheidsbudget (37,8% tegenover 28,9%). Bovendien zijn jonge mensen en/of hoogopgeleiden veeleer te vinden voor een verhoging dan oudere mensen en/of lager opgeleiden. Dat ligt in de lijn van de tendens die we hoger beschreven. Kwetsbare groepen in de samenleving of groepen die een grotere gezinsverantwoordelijkheid dragen en eerder de negatieve gevolgen van de globalisering en economische crisis merken, zijn geneigd een kleiner deel van het budget vrij te stellen voor de oplossing van problemen elders.

Tabel 1 – ‘Vindt u dat het Belgische overheidsbudget voor ontwikkelingssamenwerking ten gevolge van de economische en financiële crisis moet vermeerderen, verminderen of gelijk blijven? In % ten opzichte van een totaal van 1000 Belgen (volgens taal, geslacht, leeftijd en opleidingsniveau)

	Verhogen	Gelijk blijven	Verminderen	Geen mening
Gehele bevolking	11,4	41,0	34,4	13,2
Taal				
Franstalig	12,8	41,9	28,9	16,4
Nederlandstalig	10,6	40,4	37,8	11,2
Geslacht				
Vrouw	8,4	43,2	32,6	16,4
Man	14,5	38,7	36,3	10,5
Leeftijd				
Jonger dan 30	14,8	41,6	23,5	20,1
Tussen 30 en 49	12,6	38,8	35,2	13,3
Ouder dan 49	9,1	42,8	37,4	10,7
Opleidingsniveau				
Hoogstens lager middelbaar	5,6	38,3	42,4	13,7
Hoger middelbaar	12,7	38,0	34,9	14,4
Hoger onderwijs	16,5	47,5	24,8	11,2

Dat het tijdstip van de bevraging inderdaad een rol kan spelen, blijkt uit de antwoorden op de vraag of het ontwikkelingsbudget al dan niet moet stijgen, die Pollet vier maanden later stelde. De onderzoeker legde in zijn vraag wel geen expliciet verband met de crisis. Zowat 23% vindt dat het budget moet dalen, bijna 20% ziet het liever verhogen en 46% vindt dat het gelijk moet blijven.

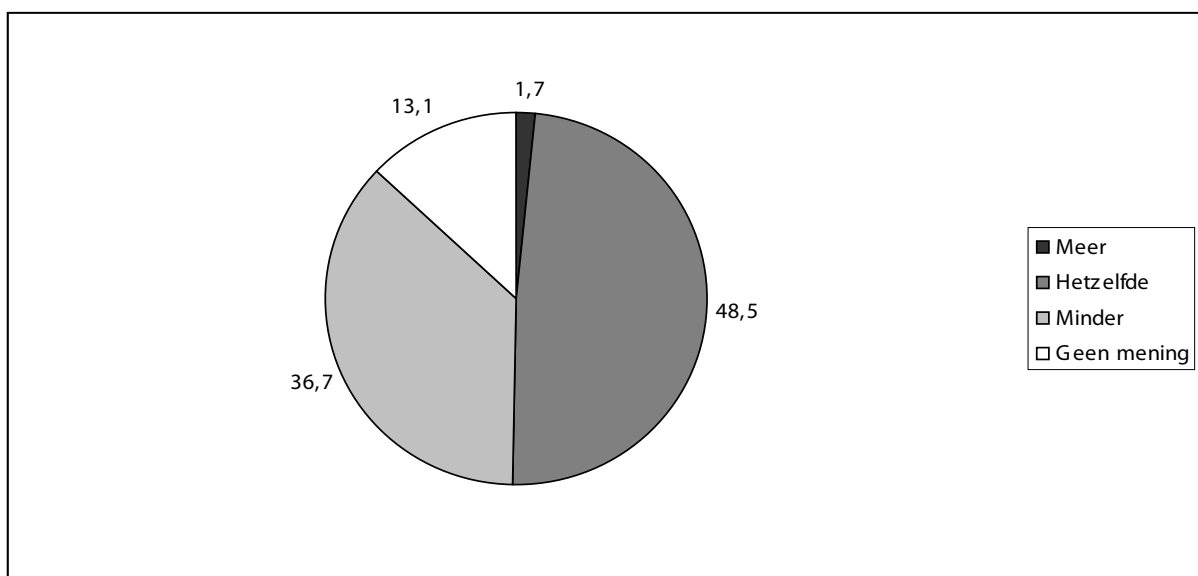
HET GEDRAG TEN AANZIEN VAN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

De derde component van het draagvlak verwijst naar het gedrag: ondernemen mensen acties of passen zij hun gedrag aan op een wijze waaruit hun engagement ten opzichte van (een bepaalde visie op) ontwikkelingssamenwerking blijkt?

De Eurobarometerstudie gaat niet in op het individuele gedrag van respondenten, dus we moeten op zoek naar andere bronnen van informatie. Zowat de enige enquêtes of studies die op dit ogenblik voorhanden zijn, concentreren zich voornamelijk op financieel geefgedrag: steunen de mensen ontwikkelingssamenwerking of actoren (zoals ngo's) met giften? Over andere vormen van steun is weinig tot niets geweten.

We vroegen aan duizend Belgen of ze ten gevolge van de financiële en economische crisis meer of minder geld gaven aan organisaties die zich inzetten voor ontwikkelingssamenwerking. Figuur 4 toont duidelijk de effecten van de crisis. Slechts een heel kleine minderheid zegt meer te geven, terwijl meer dan een derde minder geeft. Voor zowat de helft maakt de crisis geen verschil.

Figuur 4 – ‘Geeft u ten gevolge van de financiële en economische crisis meer of minder geld aan organisaties die zich inzetten voor ontwikkelingssamenwerking?’ in % ten opzichte van een totaal van 1000 Belgen.

Tabel 2 geeft aan dat hoger opgeleiden en jongeren en tot op zekere hoogte mannen in vergelijking met vrouwen minder geneigd zijn hun giften te verminderen ten gevolge van de crisis.

Tabel 2 – ‘Geeft u ten gevolge van de financiële en economische crisis meer of minder geld aan organisaties die zich inzetten voor ontwikkelingssamenwerking?’ in % ten opzichte van een totaal van 1000 Belgen (volgens taal, geslacht, leeftijd en opleidingsniveau)

	Meer	Hetzelfde	Minder	Geen mening
Gehele bevolking	1,7	48,5	36,7	13,1
Taal				
Franstalig	2,6	39,8	38,0	19,5
Nederlandstalig	1,1	53,9	35,9	9,1
Geslacht				
Vrouw	1,2	44,7	39,8	14,3
Man	2,3	52,5	33,4	11,9
Leeftijd				
Jonger dan 30	2,7	58,4	24,8	14,1
Tussen 30 en 49	1,5	45,6	39,6	13,3
Ouder dan 49	1,6	47,8	38,0	12,5
Opleidingsniveau				
Hoogstens lager middelbaar	0,6	38,9	42,4	18,1
Hoger middelbaar	1,4	44,2	40,8	13,5
Hoger onderwijs	3,3	64,4	25,4	6,9

Vier maanden later zei 40,6% van de bevroegden in Pollets enquête (2010) in het afgelopen jaar geld te hebben gegeven voor de Derde Wereld. De gemiddelde gift bedroeg 127 euro. Opvallend was het grote verschil tussen Nederlandstaligen en Fransstaligen (48% tegenover 28%). In vergelijking met vorige bevestigingen in Vlaanderen is er sprake van een daling: van 60% in 2004 over 58% in 2007 tot 48% in 2010.

Deze bevestigingen zeggen natuurlijk enkel iets over de intentie om iets te doen of baseert zich op wat mensen zeggen al dan niet te hebben gedaan. Op het eerste gezicht zouden de giften moeten afnemen. Uit gesprekken met ngo's en andere organisaties die (gedeeltelijk) op giften steunen, leerden we in 2009 dat de meeste organisaties ervan uitgingen dat de inkomsten zouden dalen. Maar begin september 2010 werden de gegevens van ngo-openboek vrijgegeven en daaruit bleek dat de ingezamelde giften bij ngo's niet waren gedaald maar stabiel waren gebleven in vergelijking met de vorige jaren. De voorbije jaren schommelde het totale bedrag dat de erkende ngo's inzamelden, rond 100 miljoen euro (zie www.ngo-openboek.be).

Op het eerste gezicht spreken deze cijfers de hogervermelde resultaten van de bevestigingen tegen. Een robuuste verklaring voor deze schijnbare tegenstelling is er nog niet, maar we kunnen wel enkele aanzetten tot verklaring aanreiken. Hoewel de verschillende studies statistisch representatief en betrouwbaar zijn, kunnen factoren als sociale wenselijkheid van antwoorden of het verschil tussen intentie en werkelijk gedrag meespelen. Daarnaast is er geen perfecte 'match' tussen de gevers in de enquêtes en de giften in de openboekdatabank. Als mensen zeggen geld te geven aan ontwikkelingshulp, betekent dat niet automatisch dat dit geld naar de erkende ngo's gaat. Kleine organisaties, die minder naambekendheid genieten dan de grote, hebben wel te kampen met terugvallende giften. Een peiling op de website van het steunpunt Vierde Pijler (www.vierdepijler.be) bevestigt die tendens. Ongeveer de helft van de organisaties zegt dat ze de gevolgen van de crisis hebben gevoeld op het vlak van fondsenwerving. Op een totaal van om en bij de 300 organisaties waren er slechts 27 die op deze vraag antwoordden. Volgens een kleine rondvraag bij vzw's en ngo's door de krant De Standaard in augustus 2010 merkten de grotere ontwikkelingsorganisaties als 11.11.11, Vredeseilanden en Artsen zonder Grenzen geen terugval in giften. Erwin Reynaert van de vzw ALS-Liga suggereert dat die organisaties een langetermijnstrategie inzake fondsenwerving hebben, waardoor ze kunnen inspelen op externe evoluties.

Een andere verklaringsfactor zou kunnen zijn dat een groep mensen altijd zal geven aan ontwikkelingshulp en dat net die giften het grootste deel van de gedoneerde inkomsten van ontwikkelings-ngo's uitmaken. Mensen die heel kritisch staan tegenover ontwikkelingssamenwerking geven sowieso niet, maar krijgen wel een luider stem in het debat. We hebben ook een blik over de grenzen geworpen. Studies in Nederland geven eenzelfde beeld als de enquête in België. Uit resultaten van het Nederlandse Donateurspanel, dat elk kwartaal onderzoek verricht naar het vertrouwen in goede doelen, blijkt dat de Nederlandse burgers minder bereid zijn om aan goede doelen te geven. In september 2008 gaf slechts 18% van de respondenten aan minder te zullen geven, maar in maart 2009 was dit aandeel opgelopen tot 33%. Toch zegt nog 60% bereid te zijn ook dit jaar te schenken. Tegen september 2009 bleken de negatieve effecten van de crisis op het geefgedrag van donateurs geleidelijk aan weer af te nemen. Toen zei 23% minder te zullen geven. Volgens de enquête bezuinigen mensen eerder op andere uitgavenposten zoals vakanties, uitstapjes, cadeaus en huishoudartikelen (WWAV e.a. 2009).

Onderzoek van Price Waterhouse and Coopers i.s.m. de Stichting Civil Society geeft aan dat de Nederlandse fondsenwerfers inderdaad rekening houden met terugvallende opbrengsten. Bijna de helft (47% procent) van de honderd bevroegde organisaties (waaronder ook andere dan ontwikkelingsorganisaties) verwacht dalende inkomsten en 16% anticipeert een stagnatie. De helft van de organisaties heeft wel al een strategie uitgestippeld om het hoofd te bieden aan de gevolgen van de crisis voor de fondsenwerving (PWC 2009).

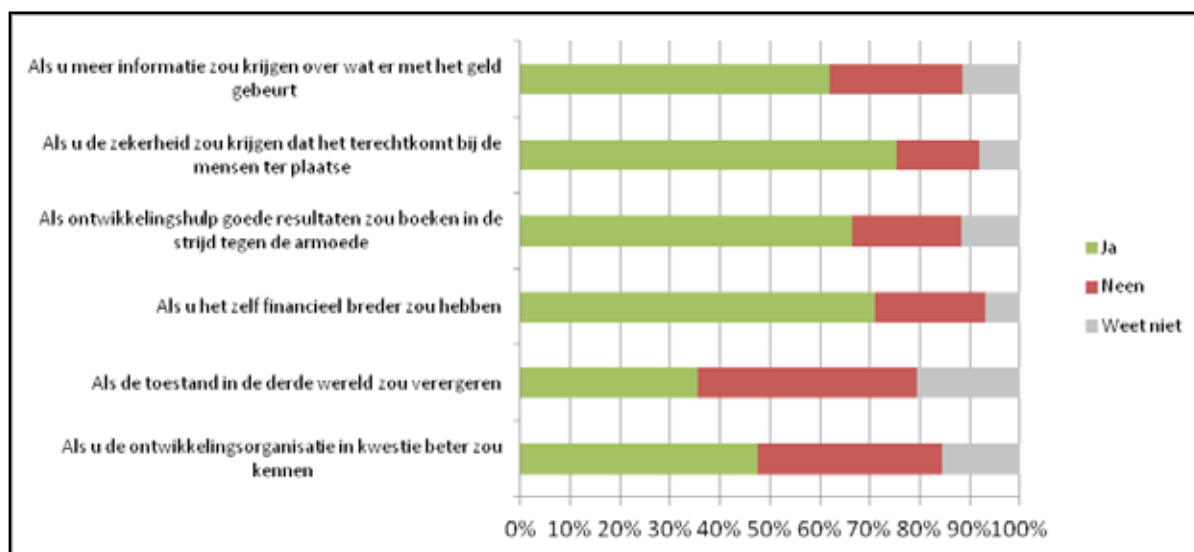
In het Verenigd Koninkrijk blijkt de crisis ook een effect te hebben op het geefgedrag aan goede doelen. In 2008-2009 daalden de giften met 11% ten opzichte van de periode 2007-2008 (van 11,2 naar 9,9 miljard pond). Ook het aantal donateurs viel terug van 27,7 miljoen mensen naar 26,9 miljoen. Hetzelfde geldt voor het gemiddelde gedoneerde bedrag (van 33 naar 31 pond). Bovendien nam het aantal grote schenkingen af en zagen we vooral een terugval bij de hoge inkomens. De studie wijst wel uit dat ontwikkelingssamenwerking nog altijd tot de meest populaire 'goede doelen' behoort.

WELKE ONTWIKKELINGSHULP?

Terugkerend naar de Belgische situatie valt dus het verschil op tussen de werkelijke inkomsten van de ngo's en de intentie om te geven. Uit Pollets enquête (2010) blijkt dat de kritiek niet de internationale solidariteit zelf in vraag stelt, maar vooral de manier waarop aan ontwikkelingshulp wordt gedaan (of althans waarop de respondent denkt dat er aan ontwikkelingshulp wordt gedaan). 71% is van mening dat goed georganiseerde ontwikkelingshulp positieve effecten heeft voor de Derde Wereld. Slechts 20% van de bevolking vindt echter dat de ontwikkelingshulp momenteel goed besteed wordt en 25% is daar zeer kritisch over. Uit figuur 6, die de redenen opsomt waarom mensen meer zouden geven aan ontwikkelingshulp, blijkt niet alleen het belang dat men schenkt aan doeltreffende hulp, maar ook aan de informatieverstrekking over de resultaten ervan.

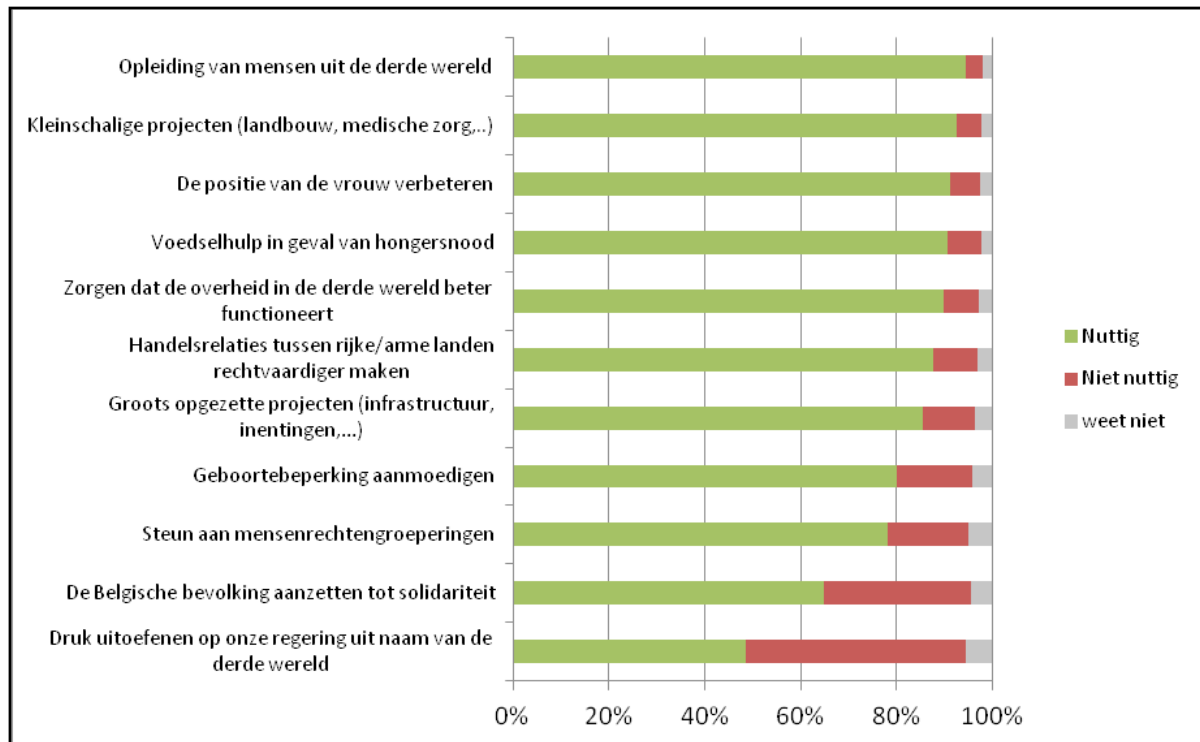
Figuur 5 - Voorwaarden om meer te geven

Bron: Pollet 2010, p. 35

Figuur 6 benadrukt dat de mensen zich zelf een mening vormen over wat volgens hen goede ontwikkelingshulp zou moeten zijn. Opvallend is de grote steun voor projectgebaseerde hulp en de geringere steun voor ontwikkelingseducatie en lobbyactiviteiten.

Figuur 6 - Opinie over het nut van de verschillende vormen van ontwikkelingssamenwerking

Bron: Pollet 2010, p. 31

Het is duidelijk dat de beschikbare informatie nog veel vragen onbeantwoord laat over de impact van de crisis op het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking. Bovendien lijken sommige resultaten elkaar tegen te spreken. In zekere zin illustreert het gebrek aan informatie dat onderzoek naar het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking nog in de kinderschoenen staat.

[referenties]

- DE STANDAARD, Burger schenkt niet meer aan kleintjes, 13 augustus 2009
- DEVELTERE, P. Draagvlak: voorwaarde voor duurzame ontwikkeling in Develtere, P. (red.), *Het draagvlak voor duurzame ontwikkeling. Wat het is en zou kunnen zijn*, Uitgeverij De Boeck, Antwerpen, 2003, pp. 9-22
- EUROPEAN COMMISSION, *Special Eurobarometer. Development Aid in Times of Economic Turmoil*, Brussel, 2009
- OESO, *Development Aid at its Highest Level ever since 2008*, Parijs, 2009
- NCVO & CAF (2009), *UK Giving 2009. An overview of Charitable Giving in the UK, 2008/2009*, Londen, 2009
- POLLET, I., *Algemene barometer draagvlak ontwikkelingssamenwerking*, Onderzoekplatform PULSE, HIVA, Leuven, 2010
- PWC, *Goede doelen houden doelbestedingen op peil ondanks vrees voor inkomensdaling*, 2009, <http://www.pwc.com/nl/nl/persbericht/goede-doelen-houden-doelbestedingen-op-peil-ondanks-vrees-voor-inkomensdaling.jhtml>
- EUROPEAN COMMISSION, *Special Eurobarometer 352. Europeans, Development Aid and the Millennium Development Goals*, Brussel, 2010
- WERELDBANK, *Financial Crisis. What the World Bank is Doing*, World Bank, 2009, <http://www.worldbank.org/financialcrisis/bankinitiatives.htm>
- WWAV, NetQ, WDM Nederland, *Onderzoeksrapportage. Het Nederlandse donateurspanel, september 2009*, http://www.cbf.nl/Downloads/Bestanden/Algemeen/Rapport_Publieksvertrouwen_in_de_goededoelensector_september_2009.pdf

